

UDK 821.111'255.4-31=163.41
81'255.2

BILJANA ĐORIĆ-FRANCUSKI
Filološki fakultet u Beogradu

O JEDNOJ LJUBAVI IZGUBLJENOJ U PREVODU

*Ja sam spartanski dečko, nikakva lisica pod mojom jaknom,
samo moje srce izjeda samo sebe. (Andžela Karter, *Ljubav*, str. 62)*

Delo Andžele Karter nije u dovoljnoj meri predstavljeno našoj čitalačkoj publici, koja ovu britansku spisateljicu tokom osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog veka upoznaje putem prevoda tek nekoliko njenih pripovedaka u našim književnim publikacijama, praćenih kraćim beleškama o autoru. Za ovako nezadovoljavajući prevodni i kritički odziv u našoj književnoj javnosti svakako je donekle odgovoran i vrlo komplikovan, težak za prevod, stil Karterove, koja spada među pisce *magijskog realizma*. Ova književnica u svojim delima prikazuje mešavinu stvarnog i nadrealnog, sa puno gotičkih elemenata i inovativnih postupaka, uz prisustvo imaginativnog i mitološkog metateksta, pa njihovo prevodenje zaista zahteva veliku veštinu i, iznad svega, izuzetno poznavanje engleskog jezika. Zato je pravi podvig bio prevesti jedan od najpoznatijih i najoriginalnijih romana Andžele Karter – *Ljubav*, ali se, na žalost, ispostavilo da taj poduhvat nije bio i uspešan, jer svojim pojavljivanjem ovaj prevod nije mogao drugo do da naškodi dobrom glasu britanske autorke u našoj sredini.

Iako ovakva pojava nije usamljena u našoj književno-izdavačkoj praksi, retki su oni koji se usude da javno ukažu na taj sve izraženiji problem, tako što bi izvršili detaljnu i metodički zasnovanu analizu nekog neuspelog prevoda. U teoriji kritike, međutim, i kod nas se naglašava uloga „*razmene poruka* koja se ostvaruje između dela (pisca) i čitaoca, *povratne sprege* koja među njima postoji i koja predstavlja estetski faktor od kapitalnog značaja” (Kulenović 1981: 227), kao i činjenica da bi prevodenje trebalo da bude jedan od važnih načina za prenošenje duhovnih vrednosti nekog drugog naroda u našu kulturu (vidi Ježić 1986: 77). Cilj ovog rada i jeste da pomoću preciznog kritičkog aparata pokaže da je u predmetnom prevodu u potpunosti izneveren *horizont očekivanja* čitaoca, te da mu pomenute duhovne vrednosti nisu ni na koji način prenete.

Naši stručnjaci odavno skreću pažnju na brojne *literarne* i *vanliterarne* razloge zbog kojih kritika prevoda praktično kod nas i ne postoji (vidi Ignjačević 1977: 1), a u novije vreme se nešto smelije govori i „o našoj sumornoj jezičkoj svakodnevnici, o nezainteresovanosti, nemaru i nebrizi prema jeziku i jezicima, posebno srpskom kao maternjem i engleskom kao

odomaćenom stranom" (Prčić 2005: 266). Daleko smo od mišljenja da bi prevodioca trebalo staviti na stub srama – isto kao i strani autori koji, doduše, smatraju da „Kritika uvek vrednuje, uvek sudi, inače ne bi bila kritika.” (V.Matezijas, citirano u Hrdlička 1988: 37), ali podvlače i to da je veoma bitno kako se do tog suda dolazi i koji su to *vrednosni kriterijumi* koje literarna kritika postavlja u odnosu na prevodioca.

Sličnu tvrdnju nalazimo i u radu Svetozara M. Ignjačevića, koji ističe da je vrednovanje prevoda rezultat *mukotrpnog*, „ali nepristrasno i stručno sprovedenog postupka” (1977: 11), a čiji je obrazac za kritiku prevoda romana upravo poslužio kao metod analize odabranog korpusa. Za svrhu ovog rada izdvojene su samo najozbiljnije greške, kakvih je u tom prevodu zaista mnogo, a da bi istraživanje bilo izvršeno na osnovu što šireg uzorka, uzete su veće celine sa početka, sredine i kraja romana,¹ dok je kritičko vrednovanje prevoda obavljeno na *mikroliterarnom* nivou, analizom konkretnih i merljivih struktura u tekstu. Uzimajući u obzir četiri osnovna elementa u okviru ovog nivoa,² u radu će biti izloženi primeri za tri grupe grešaka, pošto nisu pronađeni slučajevi narušavanja specifičnog ritma izvornika. To i jeste jedino za šta se prevodiocu ovog romana mogu uputiti pohvale: da nikada nije preskakao teškoće na koje nailazi čitalac dela Karterove, prepunih aluzija i idioma, niti je – kao što to čine brojni naši *navodno* književni prevodioci – u takvim prilikama skraćivao originalni tekst, već se uvek trudio da prevede i takve rečenice, mada obično sa negativnim posledicama.

1. NEPOŠTOVANJE INTEGRITETA IZVORNOG DELA

U analiziranom prevodu veoma su česti primeri narušavanja integriteta izvornika, izbacivanjem pojedinih reči, izraza, pa i rečenica: "He lay on the carpet and traced the threadbare warp with his finger." (7) Za to je ponekad verovatno uzrok nepoznavanje značenja tih reči i izraza na engleskom: "impartially" (6); "out of the text" (114); "performance-art venue in SoHo and a bondage joint in the East Village" (117); "young supply teacher of English" (117). Do izostavljanja najčešće ipak dolazi zbog nemarnosti prevodioca, tamo gde nije teško shvatiti smisao ispuštenih reči: "Annabel gazed upwards, appalled" (3); "But time passed" (6); "blue dust" (7); "With that, he gave her the evil, twisted grin" (61); "in the seventies" (115); "two or three years ago" (117). Ispuštanjem izraza koji služe kao kvantifikatori, prevodilac se ogrešava o integritet originala tako što u prevodu ne prenosi nijanse značenja koje su od važnosti za kontekst: "and not liquid at all" (61); "would have only made things /.../ worse" (113); "Lee was only one of many unsuccessful solutions" (114); "on the very bed" (114); "Lee turned out to be rather a good teacher" (118).

Ponekad narušeni integritet teksta dovodi i do nerazumevanja smisla, kao u sledećem primeru gde ispuštanjem reči od samo dva slova prevodilac menja subjekat rečenice: "that this night, of all nights, it would never disappear at all" (4) = „da ova noć /.../ neće nikada u potpunosti nestati” (8) ⇒ „da ove noći /.../ ono (*sunce*) neće uopšte nikada nestati”. Slični tome su i

brojni primeri u kojima se na srpski ne prenosi značenje engleskog člana,³ što može dovesti do zabune. Naime, iako se neodređeni član obično ne prevodi, to je neophodno tamo gde on ima ulogu individualizacije ili neodređene identifikacije: „a Victorian square” (6) = „na Viktorijinom skveru” (10) ⇒ „na jednom viktorijanskom trgu”; „a schizophrenic” (56) = „šizofreničari” (58) ⇒ „jedan šizofreničar”; „lives on a remote farm in Wales” (114) = „živi na /jednoj/ zabetoj farmi u Velsu” (114); „A man she met on the train” (115) = „/Neki/ Muškarac kojeg je upoznala u vozu” (115); „After her first marriage, to a television journalist” (116) = „Nakon prvog braka, sa /jednim/ televizijskim novinarom” (116). Isto tako, određeni član trebalo bi prevoditi pokaznim ili prisvojnim pridevom tamo gde on ima partikularizatorsku ili situacionu referencu: „no more than an emanation of the place” (3) = „ne više od emanacije /tog/ mesta” (7); „close to the blond flesh of the young husband” (3) = „uz bledu put /svog/ mladog supruga” (7); „she rehearsed the simple sentence carefully” (8) = „pažljivo je uvežbavala /tu/ jednostavnu rečenicu” (12); „if they legitimized the grandchild” (118) = „ukoliko /mu/ unuča proglaše zakonitim” (118) ili „njegovu unuča”.

Povrh toga, integritet izvornika povremeno je narušen i ubacivanjem reči kojih nema u engleskom tekstu – *redundancijom*: „he frightened her more than anything had done until that date” (5) = „on ju je uplašio više nego bilo šta što joj se dogodilo do tada” (9); „She evaded his hands” (8) = „Lukavo se izmakla od njegovih ruku” (12).

2. OGREŠENJA O JEZIK IZVORNIKA

Što se tiče prenošenja sloja značenja originala, primećene su i krupnije materijalne greške i sitnije omaške, nastale uglavnom usled nepažnje, ili možda prevodenja na brzu ruku, a delom i usled očigledno slabog poznavanja engleskog jezika. Neke od njih prevodilac sigurno nije ni primetio, kao tamo gde je došlo do zamene reči koje – bilo u engleskom ili srpskom – zvuče slično, pa na primer vrlo *nemarno* engleski prilog *restlessly* prevodi tako da on zamenom jednog slova potpuno gubi svoj smisao u kontekstu: „drummed restlessly against his knee” (5) = „nemarno dobio po svom kolenu” (9) ⇒ *nemirno*. Evo još nekoliko karakterističnih primera: „and the sun, as it set” (1) = „a sunce, dok sija” (5) ⇒ *zalazi*; „All she apprehended through her senses” (3) = „sve što je usvajala putem osećaja” (7) ⇒ „primećivala (*opažala*) pomoću čula”; *absently* (4) = *odсутno* (8) ⇒ *rasejano* (*nepažljivo*); „/he/ sat on the floor at right angles to the wall” (5) = „sedeo na podu, u desnom uglu do zida” (9) ⇒ „*pod pravim uglom*”; „shielding her face with her hair” (5) = „sakrivši lice rukom” (9) ⇒ *kosom*; „in the strange light” (6) = „pri čudnoj svetlosti” (10) ⇒ *čudnoj*; „a sash over her bosom” (8) = „sa šarpom preko grudi” (12) ⇒ *ešarpom* (verovatno je prevodilac pomešao ovu reč sa *šarpjom* – vrstom tkanine); „as if it were reflected in water” (8) = „kao da se održava u vodi” (12) ⇒ *odražava*; „he stroked her knee” (55) = „lupio je o njeno koleno” (57) ⇒ *pomilovao je* (glagol *stroke* je ovde pravilan, ali isto tako *stroke* glasi i zastarelo prošlo vreme od infinitiva *strike* = udariti!); „the mansion blocks” (115) = „kvartova sa *pansionima*” (115)

⇒ „blokova visokih zgrada sa više stanova”; „sane person” (119) = „grešna osoba” (120) ⇒ *normalna (pri zdravoj pameti)*; „baby yawns hugely” (120) = „beba ispušta strašan krik” (120) ⇒ „beba je širom zevnula”, a prevodilac je možda taj glagol pomešao sa ne tako sličnim yell! Ponegde je takode očigledno u pitanju zabuna, ali uopšte nije jasno kako je došlo do zamene reči: „the pictures around her began to move /.../ of their own accord” (4) = „kada su slike oko nje počinjale da se kreću /.../ sopstvenim skladom” (8) ⇒ „same od sebe”; „the adjoining kitchen” (5) = „u prijatno nameštenu kuhinju” (9) ⇒ *susednu*; „he snarled” (6) = *uzviknu* (10) ⇒ *zareža (progunda)*; *accomplices* (6) = *ortaci* (10) (iako se u nastavku rečenice pominje *zavera*) ⇒ *saučesnici*; „on the carpet” (7) = „na čaršavu” (10) ⇒ *tepihu*; „and padded out into the kitchen” (8) = „i odvukla/se/ u kuhinju” (12) ⇒ *odgegala*; *found* (8) = *tražio* (12) ⇒ *pronašao*; „a remarkable woman” (9) = „naočita žena” (13) ⇒ *upadljiva (izvanredna)*; „to draw the blinds” (62) = „da bi se zaštitila od bleska” (64) ⇒ „da navuče zastore”; *icy* (113) = *hladan* (113) ⇒ *leden*; „enjoyed throwing parties” (117) = „uživao u tome da upada na žurke” (117) ⇒ *priređuje*; „He vaguely marvels” (118) = „On oseća neodređenu radoznalost” (118) ⇒ *čudi se*; „even if sometimes he resents it” (119) = „iako ga to ponekad vredi” (119) ⇒ „iako mu je ponekad zbog toga krivo”. U primeru: „a bland, white, motionless face” (4) = „umiljato, belo, bezizražajno lice” (8) prevod za prvi od tri prideva (iako on može da znači *mio, ljubak, umiljat*) u ovom kontekstu je besmislen jer je on tako u suprotnosti sa ostala dva, pa ga ovde treba prevesti kao *blago*; dok je u sledećem primeru imenica prevedena dva puta, ali je zato pridev ispušten iz prevoda: „and appeared in many *hideous* dream disguises” (3) = „i od kada se pod raznim *maskama* pojavljivao u mnogim *skrivenim snovima*” (7) ⇒ *grozomornim*.

Nešto su razumljivija ogrešenja nastala zbog prevodenja pojedinih reči u njihovom osnovnom značenju, koje se ne odnosi na dati kontekst: „shoulder of a hill” (1) = „rame brda” (5) ⇒ *padina*; „from the credits of a television cartoon film” (9) = „zahvaljujući *uticaju* crtanog filma na televiziji” (13) ⇒ „sa *špice*” (spisak imena onih koji su učestvovali u stvaranju filma); „Their aunt changed their original surname to her own by *deed poll*” (9) = „Tetka im je zamenila prava prezimena svojim putem *glasačke isprave*” (13) ⇒ „pomoću *pravnog dokumenta*” (iako *sâmo poll* jeste birački spisak); „to support the two boys” (9) = „kako bi *pomogla* dvojici dečaka” (13) ⇒ *izdržavala (ishranila)*; „although now she produced a mere banality” (59) = „iako je ona sada *proizvodila* puke banalnosti” (61) ⇒ *izgovorila*; „Weak and sick” (70) = „Slab i *bolestan*” (posle tetoviranja!) (71) ⇒ „Osećajući slabost i *mučninu*”; „a sound basis for a lasting relationship” (119) = „*zvučnom* osnovom za trajnu vezu” (119) ⇒ *čvrstom (zdravom, dobrom)*;⁴ „has made a small fortune out of /it/” (119) = „ostvario nešto *sreće*” (119) ⇒ „*obogatio se*”.

Česte su i greške nastale zbog nepoznavanja značenja pojedinih reči i fraza, usled čega je cela rečenica u prevodu besmislena ili ima sasvim **suprotan** smisao nego u originalu (nekad i zbog ispuštanja dela rečenice): „but never failed to bewilder him” (8) = „ali nikada *nije uspeła* da ga zbuni” (12) ⇒ „*uvek bi uspevala*”; „critical severity which, in adulthood, they both expressed sufficiently” (9) = „*kritičku* žestinu koju su, kao odrasli, obojica izražavali

manjkavo" (13) ⇒ „u dovoljnoj meri“; “condemned him, now, to abandon himself to the proliferating fantasies” (62) = „sada /ga je/ sprečavala da se prepusti umnožavajućim maštarijama” (64) ⇒ *primoravala*; “which is why he is the least resolved character in the novel” (116) = „i to zbog toga što je on najnedokučiviji lik u romanu” (116) ⇒ „i upravo zbog toga je” (prevodilac englesku klauzu prevodi kao *uzročnu* umesto kao *posledičnu*); “He gained his soul at the price of promotion” (114) = „Muž joj se posvetio zadovoljstvima promovisanja” (114) ⇒ „Sačuvao je dušu po cenu unapređenja”.⁵

Prevodilac naročito ne stoji najbolje sa nazivima bankarskih termina, uz tendenciju da ulepšava finansijsku situaciju: *repayments* (115) = *rashodi* (115) ⇒ *otplata* (vraćanje duga); “to take out a mortgage” (115) = „da bi isplatila hipoteku” (115) ⇒ *uzela* (zadužila se nepokretnom imovinom) – što je suprotno; “(to) make the down payment on a sports car” (115) = „u gotovini uplatila sportski auto” (115) ⇒ „položila avans” (dala /samo/ gotovinsko učešće u kreditu); “She is a passionate advocate of” (115) = „Strastveni je savetnik” (115) ⇒ *pobornik* (*zagovornik*); “a course at a polytechnic” (115) = „upisala se na kurs iz politehnike” (115) ⇒ „u politehničkoj školi”; “enough money for the deposit on a small house” (118) = „dovoljno novaca za /*depozit* (*ulog, kaparu, kauciju*) za/ malu kuću” (118). Suprotno tome, idiom *in due course* preveden je upravo kako bi trebalo u poslovnom žargonu, gde on znači *blagovremeno* ili *pravovremeno*, ali je to u ovom kontekstu svakako pogrešan prevod: “A second little girl followed in due course” (119) = „Druga mala devojčica je usledila u propisanom roku” (119) ⇒ *vremenom* (*posle nekog vremena, u svoje vreme*) jer, naravno, ne postoji nikakav *propisani rok* za radanje dece.

Isto tako je očigledno da prevodilac nije upoznat ni sa britanskom tradicijom stanovanja, u skladu sa kojom se čitave ulice u većim i manjim gradovima sastoje od neprekinutih nizova potpuno istih, spojenih kuća, koje se nazivaju *a terrace(d house)*, a kod nas je odgovarajući opisni prevod za to „niže porodične kuće u nizu kakve su tipične za engleska naselja”. U nekoliko primera, međutim, nailazimo na ovakav doslovan – i besmislen – prevod: “the district of terraces and crescents” (2) = „kraj sa *terasama* i redovima kuća” (6), “those quiet terraces of artisans’ dwellings” (10) = „te tihe *terase* zanatlijskih boravišta” (14) i “She lived in a terrace built out on a cliff over a river” (47) = „Živela je na *terasi* podignutoj na steni iznad reke” (50).

Veoma česte su takode i greške do kojih je došlo usled nepreciznog ili doslovnog prevodenja raznih odredbi i idioma, iako su oni sasvim uobičajeni u engleskom jeziku: “At times, /.../ and, at others, /.../” (2) = „*katkada*, /.../ i, *zatim*, /.../” (6) ⇒ „*ponekad*, /.../ a *ponekad*, /.../”; “at first” (54) = kao *prvo* (56) ⇒ u početku (u prvom trenutku); “For herself,” (4) = „*Za sebe*” (8) ⇒ „*Što se nje tiče*”; “such a thing” (4) = „*takva stvar*” (8) ⇒ „*tako nešto*”; “She felt it served him right” (34) = „*Osećala je da mu je drago*” (37) ⇒ „*Tako mu i treba*, *mislila je*”; “No wonder” (36) = „*Nema sumnje*” (40) ⇒ „*Nije ni čudo što*”; “that is,” (37) = „u tome je stvar” (40) ⇒ *odnosno* (*to jest*); “as if miraculously translated into the warm interior of a cosy hospital with hardly a movement at all on his own part” (54) = „kao da je bio na neki čudesan način prenesen u topli enterijer udobne bolnice *jedva je uspevao* da učini po koji pokret sopstvenom voljom” (56) ⇒ „*a da se*

sâm gotovo nije ni pokrenuo"; "as instructed" (55) = „kao da je bio poučen" (57) ⇒ „kako je bio poučen" (prevodilac očigledno *as* pogrešno čita kao *as if*); "more likely" (62) = „nešto mnogo više" (64) ⇒ *verovatnije*; "as a matter of fact" (116) = „što je činjenica" (116) ⇒ *stvarno* (u stvari, zaista); "All the same," (119) = „Uvek je isto," (119) ⇒ *Svejedno* (pa ipak, pored svega toga).

Slično tome, neprecizno su prevedeni i neki prosti i veoma često korišćeni predlozi: *across* (1) = *ka* (5) ⇒ *preko*; "above the horizon" (4) = „na horizontu" (8) ⇒ *iznad*; "until that moment" (61) = „kao tog trenutka" (63) ⇒ *do*; kao i razni prosti veznici: "while, on her left," (2) = „i, sa leve," (6) ⇒ *a* (*dok*) – tako ponekad treba prevesti, tamo gde označava kontrast (Vidi Đorđević 1997: 714), i englesku svezu *and* (55,82) = *i* (57,82) ⇒ *a*; dok za adversativni veznik *but* prevodilac daje više varijanti: *i* (13,63), *a* (63), *već* (64), iako on može da označava isključivo opoziciju između povezanih elemenata (Ibid. 713) i prevodi se srpskim *ali*. U primerima sa veznikom *since* ne samo da je pogrešno prevedena ta reč, nego i čitava klauza koja sledi, tako da je ona pretvorena iz uzročne adverbijalne – *Reason Clause* (Ibid. 730,734) u vremensku: "She suffered from nightmares too terrible to reveal to him, especially since he himself was often the principal actor in them" (3) = „Patila je od noćnih mora i suviše strašnih da bi mu ih otkrila, naročito od vremena kada je on sam počeo da biva glavni učesnik u njima" (7) ⇒ *pošto* (*budući da, jer je*); kao i "bedstead of dull since rarely polished brass" (7) = „krevetski okvir bez sjaja od onda retko poliranog mesinga" (11) ⇒ „zato što je mesing retko poliran". Zanimljiv je i primer naredne klauze, koja je ovde ispravno prevedena kao koordinativna struktura (Ibid. 712-723) ali su rastavni (*alternativni*) veznici *either... or* pogrešno protumačeni kao sastavni (*kopulativni*), iako oni nikada nemaju to značenje: "either for dealing or for committing grievous bodily harm" (116) = „kako zbog preprodaje tako i zbog nanošenja teških telesnih povreda" (116) ⇒ „bilo /.../ ili /.../".

Na više mesta engleski frazalni glagoli prevedeni su pogrešno: "because it seemed to have just changed its form back to the one she remembered" (3) = „da se ovaj upravo pretvorio u neki, koji je ona upamtila" (7) ⇒ „*oratio* u onaj koji je ona pamtila" (prevodilac je pomešao *change back* sa *change into*); "she went about her obscene business" (4) = „nastavljala je sa svojim opscenim poslom" (8) (*go about*, što znači *baviti se*, pogrešno je prevedeno kao da se radi o *go on*); "he fell back" (5) = „on pade unazad" (9) ⇒ *uzmače* (*odstupi*); "serving or washing up in cafes" (12) = „poslužujući ili perući /*sudove*/ u kafeima" (16); "after Lee was taken in hand by the young woman who later married him" (117) = „nakon što je Lija *povela za ruku* mlada žena sa kojom se kasnije venčao" (117) ⇒ „uzela pod svoje"; "He cleans her up" (120) = „Čisti je" (bebu!) (120) ⇒ „pere je (*briše*)".

Takođe je *nekoliko* puta pogrešno preveden kvantifikator *few*, jer on kada mu ne prethodi neodređeni član nema pozitivno, već „gotovo negativno značenje" (Ibid. 269), čak i kada se ispred njega nade neki determinator, kao što je to određeni član u drugom primeru: "few birds sang there" (2) = „nekoliko ptica je pevalo" (6) ⇒ „malobrojne ptice" (naglašava se tišina u parku) i "The few remaining bonds snapped altogether" (66) = „Nekoliko preostalih veza popuče zajedno" (67) ⇒ „Ono malo preostalih veza potpuno je prekinuto".

Od gramatičkih grešaka najčešća je upotreba neodgovarajućeg vremena: *functioned* (1) = *služeći* (5) ⇒ *služio je*; “although I *doubt*” (113) = „iako sam *sumnjala*” (113) ⇒ *sumnjam*; “/she/ *has for some years been a social worker*” (115) = „nekoliko godina *provela* kao socijalni radnik” (115) ⇒ *radi* (i dalje); kao i mešanje trajnog i svršenog glagolskog vida: “from which the *gilding flaked*” (2) = „sa kojih se *sljuštila* pozlata” (6) ⇒ *ljuštila* (za svršenu radnju bio bi upotrebljen Past Perfect a ne Past Simple Tense, isto kao i u naredna dva primera); “everything Annabel *gathered*” (7) = „sve što je Anabel *sakupila*” ⇒ *sakupljala* (11); “how Lee *drove* his first wife mad” (120) = „kako je Li *doveo* do ludila svoju prvu ženu” ⇒ *dovodio* (120); “would now *be edging* nervously up to the middle age” (113) = „sada bi se *nervozno primakli* srednjim godinama” (113) ⇒ *približavali*; “who *was just beginning* to make a name for himself” (116) = „koji je upravo *počeo* da gradi karijeru” (116) ⇒ *počinjao*. Neka od ogrešenja o englesku gramatiku nastala su zbog nepoznavanja pravila o slaganju vremena, ponekad u okviru kondicionalne rečenice: “if the opportunity *arose*” (118) = „ako se *nade* povoljna prilika” (118) ⇒ „*kad bi se našla*”; “as if it *were* pocket money and she *were* twelve years old” (76) = „kao da je *dobijala* džeparac i *imala* dvanaest godina” (77) ⇒ „kao da je to džeparac, a ona *ima* dvanaest godina”; “where the romantic imagination could act out any performance it *chose*” (2) = „gde je romantična mašta mogla da odigra svaku predstavu koju je *odabrala*” (6) ⇒ *odabere*.

3. OGREŠENJA O MATERNJI JEZIK

Izuzetno je veliki i broj grešaka koje su nastale zbog nedovoljnog poznavanja jezika na koji se prevodi, bilo da se radi o neuspelom prenošenju smisla engleskog teksta, ili o narušavanju čistote maternjeg jezika. Prevodilac, na primer, sigurno nije razmišljao kada je *brother-in-law* (4) preveo kao *šurak* (8) iako je iz konteksta sasvim jasno da se radi o *deveru*, odnosno muževljevom bratu, pošto osoba nežnijeg pola ne može imati šuraka (= ženin brat). Zatim, engleska imenica *vibrations*, upotrebljena u skraćenom obliku, prevedena je iako je na našem jeziku trebalo upravo ostaviti istu tu reč: “bad ... *vibes*” (5) = „loši ... *znaci*” (9), kao i pozajmljenicu *western* u sledećem primeru: “Saturday-morning cinema *Western*” (9) koji je preveden kao „subotnjeg *filmskog žurnala o Zapadu*” (13). Nasuprot tome, prevodilac često nepotrebno koristi tudice u neodgovarajućem značenju, tamo gde bi morale da budu upotrebljene naše reči i izrazi: „u besnom *gestu* predaje” (7); „da se ne sme pomeriti ni za *inč*” (7) ⇒ *milimetar*; *newsagent* (118) nije *novinski agent* (118) već *prodavac novina*; *Sveti Džon Baptis* (58) je naš *Jovan Krstitelj*; *trankilizeri* (115) su kod nas *sredstva za smirenje*; a „štrajk *minera*” (116) je čuveni štrajk *rudara* iz 1984. godine.

U prevodu je pronađeno i nekoliko primera za gramatičko neslaganje u okviru rečenice: „Rouzi /.../ je /.../ i protiv svoje volje *došlo* do zaključka da” (118) ⇒ *došla*, „I tako su se *oni vratili* kući” (119) ⇒ *vratile* (pošto se radi o Rouzi i njenoj ćerki); za nepotrebnu pridevsku upotrebu prisvojne zamenice svakog lica: „dobovao po *svom* kolenu” (9), kao i njenu pogrešnu upotrebu umesto prisvojne zamenice odgovarajućeg lica: “she roused herself sufficiently

to go downstairs and put *his* alarm clock in the dustbin" (72) = „ona je ustala rešena da ode dole i baci *svoj* budilnik u kantu za otpatke" (73) ⇒ *njegov*; za pojavu neke čudne nove prisvojne zamenice prvog lica jednine: „Ona je u *mojem* razredu" (11); za rogobatnu upotrebu pasiva koji se u srpskom mnogo rede koristi nego u engleskom: „tako mnogo *cenjenim od nadrealista*" (38); za bukvalni prevod engleske konstrukcije *akuzativ + infinitiv* sa komplementom objekta (Ibid. 403) srpskom konstrukcijom koja nije u duhu jezika: „and *made her mother feel dreadful*" (119) = „i *učinila je* to da se majka oseti užasno" (119) ⇒ „*zbog čega se* njena majka osetila užasno"; i za nepotpunu srpsku rečenicu: „iako je jednom bilo jedanaest a drugom devet" /*godina*/ (29) nastalu takode doslovnim prenošenjem engleske konstrukcije, koju je neophodno dopuniti da bi u prevodu postala razumljiva.

Među stilske greške spada i ono na šta često nailazimo u našim prevodima⁶ – a to je nedoumica u pogledu izbora broja za ličnu zamenicu drugog lica (u engleskom uvek *you*), koja se na srpski prevodi jedninom kada nekoga oslovljavamo ličnim imenom, ali množinom kada mu se obraćamo prezimenom (*persiranje*). I prevodilac analiziranog romana očigledno nije upoznat sa ovim pravilom, ali je nedosledan čak i kada greši: na primer, doktorka se suprugu svoje pacijentkinje obraća sa *Mr Collins* (55,56), što je u početku ispravno prevedeno: „Gospodin Kolins? /.../ *Idete li često u bioskop?*" (57), „Molim *vas* da *sednete*, gospodine Kolins." (58) ali odmah zatim se prelazi na *ti*: „Šta *si* to *mogao* da *koristiš?* /.../ *Koju drogu si koristio?*" (58) i nastavlja tako do kraja razgovora. Pri obraćanju doktorki gospodin Kolins ne koristi ni njeno ime ni prezime, a ni titulu, ali je u prevodu odmah sa njom na *per-tu*: „Zašto *kriješ* oči?" (58), da bi kasnije prešao na *vi*: „Nije *vam* rekla zašto?" (59), zatim se na istoj stranici vraća na *ti*: „Onda kako *znaš* /.../?" (59), uskoro opet skače na *per-si*: „Postoji li nekakav lakmus papir koji *biste mogli* da *zaronite* u moje srce /.../?" (60), ali već sledeća replika glasi: „Ne *budi* cepidlaka" (60) i ta intimnost ostaje do njihovog rastanka.

Kvalitet prevoda bitno je narušen i čestim ogrešenjima o osnovna gramatička pravila pri sklapanju rečenične konstrukcije na srpskom, čime dolazi do izobličavanja maternjeg jezika: „Činilo se, katkada, *kao da je sve to bilo ništa drugo do igralište za vetrove*" (6); „Pokazivala je zube *smešuci* se osmehom *isto tako* briljantno *veštačkim poput* akrobate" (12); „*tako kada bi* bila postrojena u liniju, *ukazalo bi se* geslo škole" (13); „Bila je srećna sa svojim prvim ljubavnikom *ukoliko je on bio ljubazan*" (38); „Onda su morali da skuvaju čaj i tako dalje, *u lažnoj veselosti pet izjutra.*" (38) Čistotu stila kvari i upotreba rogobatnih fraza, nastalih kao rezultat doslovnog prevodenja: „*only a stone's throw from*" (1) = „udaljenog samo *na domet kamena bačenog rukom*" (5) ⇒ „*na nekoliko koraka odatle*"; „*who worked her fingers to the bone*" (9) = „do kosti je *izradila svoje prste*" ⇒ „*satirala se od posla*" (13); „*There could be no mistaking her intention*" (10) = „Nije *moglo biti greške u pogledu toga da njena namera*" (14) ⇒ „Njena namera bila je *očigledna*"; „*You live and learn*" (23) = „*živiš i učiš se*" (26) ⇒ „Čovek se *uči dok je živ*"; „*Well, yes and no*" (23) = „Pa, *da i ne*" (27) ⇒ „U *neku ruku*"; „*Here*" (34) = „*Evo*" (37) ⇒ „*Znaš, ...*"; „*She believes in keeping herself to herself.*" (57) = „Ona veruje u *čuvanje sebe za sebe.*" (59) ⇒

„Ona više voli *da se drži po strani (izbegava društvo)*“; „Come now /.../ What would you really have done?“ (90) = „Dodi sada /.../ Šta bi stvarno uradio?“ (90) prevodi se na srpski nekim od brojnih izraza: *De! Ajde! Daj! Da vidimo! Ozbiljno! Bez šale.*

Ni ovi doslovni prevodi nisu u duhu našeg jezika: „string bag“ (5) = „žičana torba“ (9) ⇒ „mrežica za kupovinu“; „fumbling for her latch-key“ (6) = „petljajući oko ključa ulaznih vrata“ (10) ⇒ „tražeći ključ od ulaznih vrata“; room-mate (16) = sobna drugarica (20) ⇒ cimerka; (chess) pieces (40) = komadi (za šah) (43) ⇒ figure; „breakfast egg“ (72) = „jajima koja je imala za doručak“ (73) ⇒ jela; „Then they were silent again“ (58) = „Zatim su se ponovo utišali“ (60) ⇒ ućutali; „Single Fathers“ (114) = „Očevi neženje“ (114) ⇒ „Samohrani očevi“; „degeneracy runs in Lee’s family“ (120) = „da se degeneracija proteže kroz Lijevu porodicu“ (120) ⇒ „da je izopačenost (degenerisanost) u Lijevoj porodici nasledna“; „Lee took Annabel in his arms“ (62) = „Li uze Anabel u ruke (64) ⇒ naručje, i slično „The third /daughter/ is still in arms.“ (119) = „još je uvek na rukama“ (119) ⇒ „još nije prohodala“.

Izbor neprimerenih reči i izraza ponekad ima komičan efekat u srpskom jeziku, kao u opisu jednog gradskog parka, u kome se sudeći po prevodu nalaze dve prilično čudne zgrade: „štala sagrađena na temeljima minijaturnog Partenona“ (5), gde je „on the lines of“ trebalo prevesti ⇒ u stilu (prema nacrtu), i „stepenište na stubovima“ (5) ⇒ „trem okružen stubovima“ (the pillared portico). Nastavak prevoda glasi: „obe ove čudljive misli bile su čuvane sigurno zaključane“ (6), jer je pogrešno protumačena imenica *whimsy*, koja bi ovde mogla da se prevede kao *fantazija* ili *fantastična građevina*. Dalje nailazimo na krevet koji je „zastrt indijanskim pamukom“ (11), pošto je imenica *cotton* greškom prevedena u osnovnom značenju, dok se pridev *Indian* ne odnosi na starosedeoce Amerike, tako da je krevet u stvari prekriven „pamučnom tkaninom iz Indije“. Jasno je, zatim, da to što je majka glavnog junaka romana „poprimila nakindureniji stil mejkapa“ (104) jednostavno znači da je „počela da se suviše upadljivo (prenačlašeno) šminka“, ali nije baš tako lako protumačiti značenje rečenice „Nije znao da li ga je doktorka odbacila; ili da li je džepnim nožem naoružao naličje svoje sopstvene volje“ (58) sve dok se iz originala ne sazna da je junakova dilema između toga da li ga je doktorka doslovno „šutnula od sebe“ ili je on „svojevoljno odstupio sa strane“, a zabunu je izazvala engleska reč *jack-knife* koja je ovde upotrebljena kao glagol. I, konačno, izjavom „Ja sam spartanski dečko, nikakva lisica pod mojom jaknom, samo moje srce izjeda samo sebe.“ (62) isti taj glavni junak prosto želi da kaže da hoće „da pukne od muke“, iako „nije odrastao u svili i kadifi“.⁷

4. ZAKLJUČAK

Na osnovu analiziranih grešaka možemo zaključiti da, premda zaista jeste šteta što se kod nas neoprostivo mnogo kasni sa prevodom kapitalnih dela svetske književnosti, još veća šteta nastane kada se pojavi ovako katastrofalan prevod. Ovakvi slučajevi ne samo da loše utiču na **reputaciju** svojih autora, već i na **dobar glas** naših prevodilaca, a u nešto širem kontekstu,

ne može se čak zanemariti ni činjenica da se književna kritika i kritika prevoda često u znatnoj meri „reflektuju, ne samo na literarni razvoj već i na širi kulturno-društveni razvoj“ (Hrdlička 1988: 40). Stoga je najverovatnije u pravu Prčić kada konstatuje sledeće: „sva je prilika da će se sadašnje stanje nastaviti i dalje – štaviše, da će se sve brže i sve nesputanije pogoršavati, potvrđujući kako sve ovo jeste samo borba s vetrenjačama, sve dok ne sazri svest o tome da nehajan, nipodaštavajući i potcenjujući odnos koji u našem društvu vlada prema jeziku, dobrom jeziku i lingvistici uopšte predstavlja uvredu za našu kulturu i nauku“ (Prčić 2005: 266).

- 1 Sistematski su analizirane celine: pp. 1-10, 54-63, 113-120, odnosno u prevodu: str. 5-14, 56- 64, 113-120, ali su dodati i najupečatljiviji primeri iz preostalog dela romana, kako bi se ukazalo na neke (ne-) tipične greške naših prevodilaca. Primeri su uzeti iz izdanja originala i prevoda navedenih u literaturi, a u zagradi je naznačen broj stranice na kojoj se primer nalazi u engleskom izdanju i srpskom prevodu. Upotrebljeni su i sledeći simboli: = objavljeni prevod, ⇒ tačan prevod, *kurziv* – greška i ispravka, podvučene reči – tekst koji nedostaje u prevodu, precrtane reči – tekst koji je u prevodu ubačen.
- 2 To su: poštovanje integriteta izvornog dela, očuvanje specifičnog ritma originala, prenošenje sloja značenja izvornika i postizanje stilske čistote jezika na koji se prevodi. (Vidi: Ignjačević 1977: 10)
- 3 O prevodenju engleskih članova na naš jezik vidi: Đorđević 1997: 183-204.
- 4 Zanimljivo je da i prevodilac romana Lorensa Darelja *Beli orlovi nad Srbijom*, koji je objavio novosadski „Solaris“ 1995. godine, ovu reč prevodi pogrešno, i to sa ništa manje smešnim efektom: „Methuen slept *soundly*“ = „Metjuen je *bučno* spavao“ umesto *čvrsto*. (Đorić-Francuski 2005: 212)
- 5 Ovde imamo igru reči koja je nastala preformulacijom engleskog idioma: *to gain the whole world and lose one's soul* = *dobiti ceo svet, a izgubiti dušu svoju*; a da je smisao sasvim suprotan vidi se i iz naredne rečenice koja je ispravno prevedena: „Zadržao je isti posao, čak je i ostao u istom stanu“.
- 6 Vidi nešto više o tome u: Đorić-Francuski 2005: 212.
- 7 U originalu: „I am the Spartan boy but *no fox under my jacket, only my heart, eating itself out.*“ (61)

LITERATURA

- Carter, A. 1988. *Love*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Đorđević, R. 1997. *Gramatika engleskog jezika*. Beograd: autor.
- Đorić-Francuski, B. 2005. Kako su *Beli orlovi nad Srbijom* tražili svoju očevinu (O jednoj veoma loše prevedenoj knjizi). Beograd: *Philologia* 3, 209-217.
- Hrdlička, M. 1988. O problemima kritike prevoda, prev. Dušan Kvapil. Beograd: *Mostovi* 73, 37-41.
- Ignjačević, S.M. 1977. Teze za kritiku prevoda romana. Beograd: *Književne novine* 527, 1 i 10.
- Ježić, M. 1986. Jezik i izraz indijskoga izvornika i njegova prijevoda. Zagreb: *Književna smotra* 63-64, 77-80.
- Karter, A. 1991. *Ljubav*, prev. Đorđe Jakov. Novi Sad: Svetovi.
- Kulenović, T. 1981. Čitaočev „horizont očekivanja“ – Teorija recepcije. u: *Moderna tumačenja književnosti*, ur. Đurčinov M. et al. Sarajevo: Svjetlost, 223-236.
- Prčić, T. 2005. *Engleski u srpskom*. Novi Sad: Zmaj.

SUMMARY

HOW LOVE CAN BE LOST IN TRANSLATION INTO SERBIAN

In this paper, the author analyses a Serbian translation of Angela Carter's novel *Love*. The research has revealed numerous mistakes which are classified and clarified in order to show that (and why) the translator has, on the whole, done a poor job. Therefore, it can be concluded that the translation does not do the British writer justice at all, because it is *more than* unsatisfactory, at times even incomprehensible. Unfortunately, the Serbian rendering also undermines the reputation of our professional literary translators, showing them in a very *dim* light.

KLJUČNE REČI: Andžela Karter, moderna britanska književnost, savremeni roman, prevodna književnost, kritika prevoda.